



"מפרי הארץ"

"פרשת שלח"

"ויאמר ה' סלחתי כדברך"

ר' חיים פלטיאל: ויאמר "סלחתי כדברך. כמו שדברת שסלחתי ממצרים ועד הנה וכן גם עתה, ומתוך זה ניחא הא דמקשין מהא דאמ' בסדר עולם שנתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל בשמחה ביום הכיפורים ואמר למשה סלחתי כדברך וזה לא מצינו רק בכאן במעשה מרגלים בשנה שנייה אלא מדקאמר ליה משה כאשר נשאת מכלל דמחל ועל זה כת' ויאמר "סלחתי כדברך, כלומר אמת שאותן עונות מחלתי כדברך כמו שאמרת כדברך משמע תרי וזהו ממעשה העגל ומתאוננים, ואולם הכא חי אני וגו', כלומר ברם הכא בשבועה שלא אמחול למנאצים אותי כי כל האנשים וכו'.

דעת זקנים: ויאמר ה'. על ששנינו שנתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ביום הכפורים ואמר לו סלחתי כדברך ולכך הוקבע אותו יום למחילה ולכפרה לדורות מקשים העולם היכן מצינו שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה סלחתי כדברך במעשה העגל אלא כאן במרגלים. וי"ל דהאי קרא אדלעיל קאי וה"ק כאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה אז אמרת סלחתי כדברך וכן סלח נא לעמך ועוד י"ל כדברך משמע כאשר בקשת ממני שאסלח להם עתה כמו שנשאתי להם ביציאת מצרים בעשיית העגל וא"כ גם שם אמר סלחתי.

ספורנו: סלחתי כדברך. כשאמרת איכנו בדבר כבר סלחתי בזה האופן שאתה אומר כי לא היתה הכונה שאמית את כולם יחדו אבל שאמית את כלם מעט מעט במדבר ולא יכנס איש מהם לארץ.

גור אריה: בשביל מה שאמרת שיאמרו המצרים מבלתי יכולת ה'. דאם לא כן, "כדברך" למה לי, אלא פירושו "כדברך" שאמרת שכך יאמרו המצרים "מבלתי יכולת ה'" (פסוק טז), בשביל זה סלחתי.

אור החיים: ויאמר ה' סלחתי כדברך. פירוש לא סלחתי על העון בהחלט אלא כדברך שלא אהרגם כאחת מהטעמים שרשם במאמרו שלא יאמרו מבלתי יכולת וגו', אבל על כל פנים יעשה בהם משפט באריכות אפים, והוא מאמר הסמוך כל האנשים וגו' אם יראו את הארץ וגו', ואמרו חי אני פירוש נשבע בחיי המלך כביכול, גם נשבע ואמר וימלא כבוד וגו' פירוש כן ימלא כבוד ה' את הארץ עד שנעשה זה, והוא גם כן שבועה על הדבר.

עוד נראה לפרש הכתוב על זה הדרך סלחתי כדברך פירוש לצד דברך שחלית פני, ולצד שנאמר בדברי משה מיחוש מאמר הגוים מבלתי יכולת ה' וגו' ופירשנו במקומו ב' דרכים הא' כי אין אלהים ח"ו עוד, והב' שאין בו כח נגד יושבי הארץ, לזה אמר ואולם חי אני פירוש כנגד מה שיאמרו שאין בנמצא המציל ח"ו ואמר חי אני, וכנגד מה שיאמרו שאין בו כח ח"ו לעמוד בפני יושבי הארץ אמר וימלא כבוד ה' את כל הארץ פירוש במעשה אשר יפליא לבסוף בא' ושלישים מלכים הגם שיעשה זה לזרעו של משה, והכוונה בדברים אלו לומר שלא עשה אלא לכבוד משה שבקש ממנו סליחה ולא למיחוש מאמר הגוים.

העמק דבר: כדברך. הוא מיותר, ודרשו בברכות דף ל"ב שאמר לו הקדוש ברוך הוא עתידים אומות העולם לומר כן אשרי עבד שרבו מודה לו, ויש להבין מה לו למשה לדעת אם עתידים אומה"ע לומר כן או לא, והוא אינו מבקש אלא סליחה יהא מאיזה טעם. אלא הענין דכלפי שנתן שני טעמים חדא ושמעו מצרים וגו', והוא דברי משה עצמו, שנית ועתה יגדל נא וגו' כאשר דברת וגו', והשיב הקדוש ברוך הוא סלחתי אבל כדברך, לא מטעם המדות שהן המה דברי, אלא מטעם דברך שעתידין אומות העולם כו', ונפקא מינה מזה שאין הסליחה אלא מצד חלול השם שיאמרו אומות העולם מבלתי יכולת וגו', אם כן אין הסליחה אלא באופן שיסור חשש חלול השם וכאשר יבואר.

באר מים חיים: ויאמר ה' סלחתי כדברך. אומר כדברך צריך להבין (ועיין בתנחומא פרשה זו י"ג וברש"י) ואכן הנה לדרך הראשון שפירשנו בכתוב של מעלה. יאמר כדברך כי אף אם לא תוגדל הזכות להתגבר על הדין אף על פי כן למעני למעני אעשה באיתערותא מניה וביה להביט על זרעם וצאצאיהם על כל פנים, שעתידין צדיקים לעמוד מהן, ולא אעשה בהם כלה בפעם אחת בדבר כי אם מעט מעט, שיבואו זרעם לפחות אל הארץ, ואל הם בעצמם כי הם קשה עורף ולא יראו בטוב. ולדרך השני יאמר כדברך. שאלביש נפלאותי בקרב הטבע. ותראה שביאת ישראל לארץ היה מלובש מעט בהטבע, במלחמה וכלי קרב וחלוצי צבא, ומעט מעט אגרשנו מלפניך לא בפעם אחת שהוא כענין טבע העולם. רק אותם שראו את אותותי ולא שמעו בקולי ולא האמינו שבידי הכל. הם אפילו לניסי הטבע אינם ראויים. כי גם זה לא האמינו שאוכל על כל פנים לעשות להם בטבע העולם ואמרו נתנה ראש, במדבר הזה יפלו פגריהם וגו'.

"מפרי הארץ"

הלכה

אבן העזר

א' חתן ששכח לומר וידוי במנחה האם חוזר?

תשובה: לא. (עיין סימן ס"א)

ב' התחילו חופה וקידושין לפני השקיעה וברכות הנישואין אמרו לאחר צאת הכוכבים ממתני מונים הז' ימים?

תשובה: מהשבע ברכות. (עיין סימן ס"ב)

חושן משפט

א' בהמה הניחה חפץ ברשות של מישהו ובא אחר וניתקל מי צריך לשלם?

תשובה: בעל החצר. (עיין סימן ת"י)

ב' שלח שליח לחפור בור מי חייב לשלם על הנזק?

תשובה: השליח. (עיין סימן ת"י)

אורוז זויים

א' האם כשעולים לתורה צריך לומר הברכו והברכות בקול?

תשובה: צריך לומר הן את הברכו והן הברכות בקול. (עיין סימן קל"ט)

ב' אם לא אמר בקול מ"ה?

תשובה: על הברכו חוזר ועל הברכות בדיעבד אינו חוזר. (עיין סימן קל"ט)

יורה דעה

א' לווה דולר ולא היה לו בזמן ההלוואה האם מועיל מה שקונה אחר כך דולר?

תשובה: לא מועיל. (עיין סימן קס"ב)

ב' לווה דולר בחו"ל האם יכול להחזיר בא"י?

תשובה: יכול. (עיין סימן קס"ב)

סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה

חידושי הגרי"ז: נראה לבאר מה שהוסיף לומר "וכאשר נשאת" וכו', דהנה בפסוק הקודם נזכרו הי"ג מדות של רחמים, אשר הם הברית של חסד שעשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, שימחול להם על חטאייהם, חשש משה רבינו דאולי ברית זו לא תועיל כי אם בחטאים אשר נכללים באחת מאלו המדות, ואילו חטאים אחרים לא יועילו להם הי"ג מדות למחילה ולסליחה, ע"כ ביקש משה "סלח נא וכו' וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה" - שכשם שנשאת וסלחת לעם הזה קודם שכרתת ברית של י"ג מדות, כך תמחול גם עכשיו כשיזדמן חטא אשר הי"ג מדות לא יועילו לו למחילה.

והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים סוף

ביאר הגרי"ז זצ"ל דמתחילה קודם ששלחו מרגלים, אמר להם משה "באו ורשו את הארץ" (דברים א, ח) ופירש"י בשם הספרי אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה אילו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זין ע"כ, ורק עי"ז ששלחו מרגלים נשתנה הדבר שהוצרכו למלחמה לכבוש את הארץ, וזהו שנאמר למשה כאן "והעמלקי והכנעני יושב בעמק" דעכשיו כבר נשתנה הדבר, שהם יושבים בעמק ולא יתנו לכם לעלות כאשר כן הי' אח"כ כשהעפילו לעלות ירדו העמלקי והכנעני ונלחמו אתם. (ע"כ כ' בחידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת).

ועפ"ז הוסיף מרן ז"ל לבאר את כל המשא ומתן דלהלן בין משה למעפילים, שהמעפילים אמרו "הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו", ומשה אמר להם "אל תעלו כי אין ה' בקרבכם ולא תנגפו לפני אויביכם, כי העמלקי והכנעני שם לפניכם ונפלתם בחרב" וכו', והיינו דמתחילה היה מדובר שיכנסו לארץ ישראל שלא בדרך מלחמה כלל, ועתה משחטאו נשתנה הדבר שחייבים בדרך מלחמה דוקא, וכיון שצריכים להלחם הזהירם משה שאין זו העת למלחמה.

"מפרי הארץ"

סיבון מ"ב

בעניין: אם מותר לשנות תפילין של יד לשל ראש

תשובה: שאם יצטרך לעשות ממנו של יד יעשה וכ"ש כשאומר שאינו עושה של ראש אלא לזמן דמהני.

ז: מ"ה כיס שהזמינו לתפילין – במחשבה, בדיבור, כשעשאו מתחילה לתפילין?

תשובה: הזמנה לאו מילתא היא ומותר להשתמש בו לחול.

ח: מ"ה הזמינו ואח"כ צר בו?

תשובה: – כשהזמנה הייתה במחשבה אין להחמיר, בדיבור נחלקו הפוסקים וצ"ע למעשה, או שנטלו וייחדו בדיבור אסור.

ט: הזמינו ואח"כ צר בו בפירוש ע"מ לפנותו, צר בו דרך עראי, צר בו בסתם, צר בו לעולם?

תשובה: מותר רק בפרוש על מנת לפנותו וי"א שבסודר מותר אם לו צר בו לעולם דלא מייחדו לתפילין.

י: כתב על נייר פסוק או שאר ד"ת האם מותר לכתוב עליו דברי חולין או קדושה קלה, [ומ"ה אם כבר היה כתוב עליו דברי חולין קודם האם עכשיו מותר לכתוב עוד דברי חולין?]

תשובה: אסור [אם כבר כתב מותר דלא מיוחד לדברי תורה].

א: האם מותר לשנות משל ראש לשל יד ולהיפך – הפרשיות, הבית, הרצועות, הנרתיק. ואיך ישנה הרי של יד הוא בית אחד?

תשובה: אסור ולהיפך מותר וישנה באופן שיעשה לה ד' בתים ויכניס כל פרשה בבית שלה.

ב: מ"ט קדושת של ראש חמורה יותר?

תשובה: כי בשל ראש יש ש' וד' ובשל יד רק הקשר של י'.

ג: קודם שהשתמש – האם מותר לשנות לדבר חול ולקדושה קלה?

תשובה: הבתים והפרשיות לדבר חול אסור וקדושה קלה מותר וגם ברצועות יש להחמיר לדבר חול שלא בשעת הדחק.

ד: כתב לס"ת ונפסל האם מותר לכתוב על שארית הקלף תפילין ומזוזות?

תשובה: הפמ"ג מתיר דלא כאליהו רבה והנודע ביהודה מיקל רק בתפילין ולא במזוזות.

ה: האם מועיל תנאי בשעת עשיית התפילין והאם מועיל בשעת לבישה?

תשובה: מועיל דוקא בשעת העשיה.

ו: מה נוסח התנאי?



"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב מרדכי יעקב מאיר שליט"א

חולה שלא יכול לאכול

שאלה: חולה שמאושפז בבית חולים במצב קשה ולא מסוגל לאכול כלום, ויש עם החולה בן משפחה ששומר עליו ועושה קידוש האם יש ענין שהחולה ישמע קידוש ויצא ידי חובה מדין שומע כעונה, או שאין ענין שיצא ידי חובה כיון שלא יכול לאכול.

תשובה. א. חולה שמאושפז בבית חולים במצב קשה ולא יכול לאכול דרך הפה אלא מקבל אוכל ושתייה דרך הוריד באנפוזיה, אסור לחולה לעשות קידוש בליל שבת, דכיון שאינו אוכל סעודה אין קידוש אלא במקום סעודה. מ"מ יאמר ויכולו בליל שבת (שו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן ל סק"ה). אם החולה מתפלל ערבית של שבת ראוי שיכוין מפורש לקיים בתפילה מצות עשה מהתורה לקדש את השבת בכניסתה. **ב.** חולה שלא מסוגל לאכול, ראוי להדר שהחולה ישמע מאחר קידוש על הכוס בליל שבת ויתכוין לצאת ידי חובת קידוש על הכוס מדין שומע כעונה אפילו שלא יכול לאכול. **ג.** חולה שלא יכול לאכול כלום בשבת בבוקר אין צריך שישמע מאחר קידוש על הכוס.

איתא בגמ' (פסחים דף קו, א) תנו רבנן זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין. כתב הרמב"ם (פכ"ט משבת ה"א) ז"ל, "מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר (שמות כ') זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה. ובהלכה ו כתב ז"ל, מדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין, ואף על פי שהבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס" עכ"ל. מבואר מדברי הרמב"ם שמצות קידוש היא מצוה מהתורה אבל מצות קידוש על כוס היא מצוה דרבנן וכן שיטת תוס' (סוכה דף לח; נזיר דף ד, א). ועיין מג"א (סימן רע"א סק"א) שהביא את שיטת הרמב"ם. וכן כתב בספר המכריע (סימן ע"א).

כתבו תוס' (פסחים דף קו, א ד"ה זוכרהו) ז"ל, "ונראה דקידוש על היין אסמכתא היא והא דאמר במי שמתו (ברכות ד' כ:): נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה היינו דוקא קידוש היום אבל על היין לא הויא אלא מדרבנן כדמשמע בריש נזיר (דף ג:): דקאמר מ"מ ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיון הרשות כו'. ועוד מצינו למימר דקידוש על היין דבר תורה אבל הא דאמר המברך צריך שיטעום זהו מדרבנן" עכ"ל. מבואר מדברי תוס' בתירוץ השני שיש מצוה מהתורה לעשות קידוש על כוס אלא שמהתורה אין צריך לטעום מהיין ויש מצוה דרבנן לטעום מהיין וכן כתבו תוס' (שבועות דף כ ב) בתירוץ השני. וכן שיטת הרשב"א (שבת דף כג ב ד"ה הא דאמר רבא) והר"ן (שבת דף י, א מדפי הרי"ף) שיש מצוה מהתורה לעשות קידוש על כוס יין או על פת, וכן שיטת המפרש (נזיר דף ד, א) שיש מצוה מהתורה לעשות קידוש על הכוס. ועיין בגליון רעק"א לשו"ע (סימן רע"א, א, שהביא את הראיה מדברי הר"ן בשבת).

דינים העולים

א אדם שנמצא במקום שאין יין ואין לחם. יתפלל ערבית ויקיים את מצות קידוש מהתורה בתפילה. לא יאמר את נוסח ברכת הקידוש. משום שרבנן תקנו לומר את ברכת הקידוש דוקא על כוס יין או על לחם. אי אפשר לומר את נוסח ברכת הקידוש בלי לברך על כוס יין או על פת לחם (פרי חדש סימן תרעח; ברכי יוסף סימן רע"ב סק"ח).

ב חולה שיש לו יין אבל נמצא במצב קשה החולה לא יכול לאכול ולשתות כלום. אסור לחולה לעשות בעצמו קידוש על כוס, אפילו שיש אדם אחר שיכול לשתות את הכוס. משום שמבואר ברא"ש (פסחים פ"י סימן ה) שהעושה קידוש ולא אוכל סעודה הוי ברכה לבטלה. אם החולה מסוגל להתפלל ערבית, יכוין בתפילה לקיים מצות קידוש מהתורה. אם החולה לא מסוגל להתפלל ערבית. יאמר את נוסח הקידוש בלי שם ומלכות לקיים את מצות קידוש מהתורה.

ג חולה שלא יכול לאכול ולשתות. יש הידור מצוה שישמע בליל שבת קידוש מאחר ויתכוין לצאת ידי חובת קידוש מדין שומע כעונה. משום שלפי שיטת כמה ראשונים יש מצוה מהתורה לעשות קידוש על כוס יין או על לחם, ואפילו שהחולה לא אוכל סעודה מקיים עכ"פ מצוה מהתורה של קידוש על הכוס. אולם החולה בעצמו אסור לקדש בליל שבת. משום שחוששים לשיטת הרמב"ם ור"ת וספר המכריע שאין מצוה מהתורה לקדש על הכוס אלא לקדש בדברים ומצות קידוש על הכוס היא מצוה דרבנן. ועיין בשו"ת שביבי אש (או"ח ח"ב סימן כו) שהאריך בזה הרבה ופסק שראוי להדר שהחולה ישמע קידוש על הכוס מאחר. וכן שמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שחולה שלא יכול לאכול ולשתות כלום ראוי בליל שבת שישמע קידוש מאחר שאוכל סעודה, אולם ביום שבת חולה שלא יכול לאכול ולשתות אינו צריך לשמוע קידוש מאחר משום שקידוש ביום מדרבנן וכיון שלא אוכל סעודה לא מקיים מצות קידוש מדרבנן עכ"ד.

לרפואת בני פינחס אלטר בן אסתר